

INFORMATION

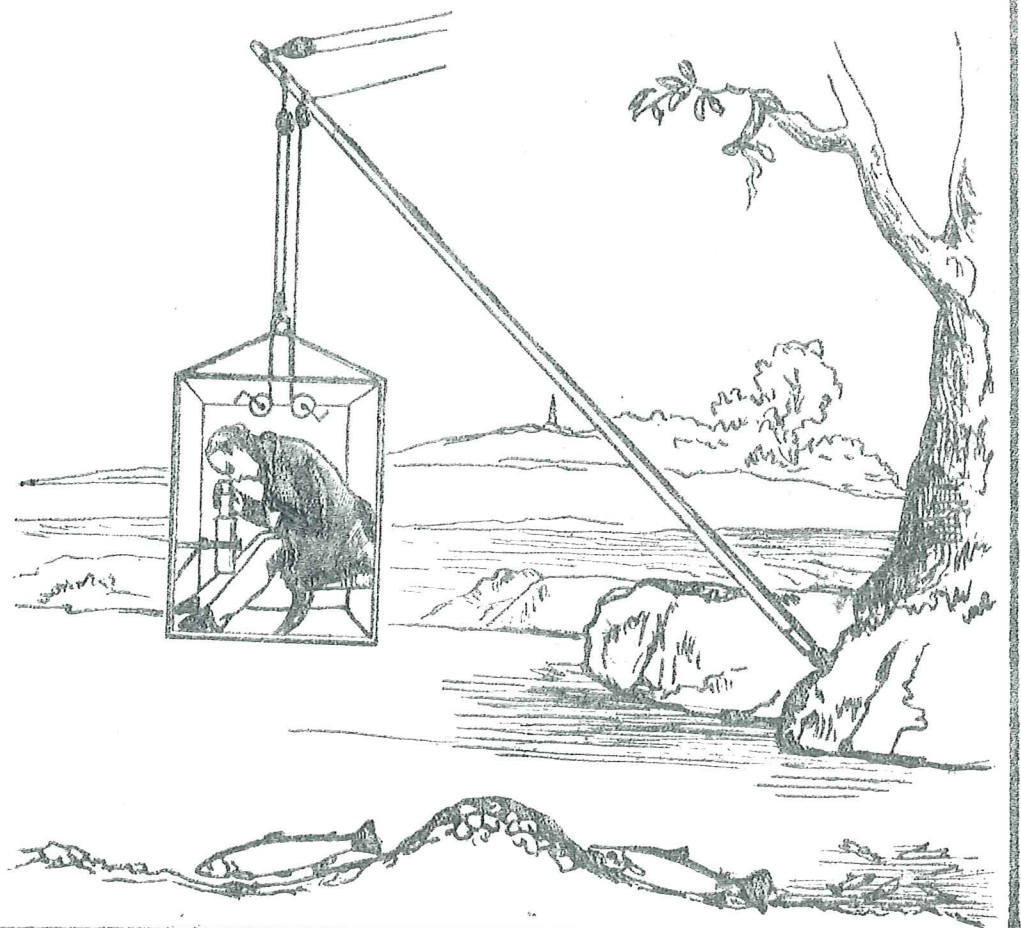
från SÖTVATTENSLABORATORIET, DROTNINGHOLM

Nr 12 1970

En rödinginvasion i öringvatten

av

Richard Ohman och Olof Filipsson

En rödinginvasion i Öringvatten

Det var i december 1966 som en sportfiskare gjorde lappväsendet i Östersund uppmärksamt på förekomst av röding i sjön Värgaren, Frostvikens kommun. Fiskaren ifråga hade under sitt traditionella sommarbesök vid sjön fått ett antal rödingar, vilket för honom var en sensation. Vid närmare efterforskningar visade det sig att andra sportfiskare fångat rödingar i samma storleksklass - 3-4 hekto - redan ett par år tidigare. Inge Lundh fångade sålunda en röding på 1,2 kg år 1965 vid Orikbäckens mynning på spinn. Troligt är att samerna vid bosättningen Östra Värkarbygget ännu tidigare erhållit rödingfångster på nät, men inte fört nyheten vidare i omtanke om det egna fisket i sjön. Värgaren är hos den sportfiskande allmänheten känd som ett rent öringförande vatten, med tidvis mycket gott fiske.

Sjön ligger helt på renbetesfjäll och tillhör således Kronan. Den geografiska positionen är omkring 10 mil NNÖ Gäddede i norra Jämtland. Värgaren ligger i den direkta fjällregionen, med södra Borgafjällen stupande brant ner i norr, Söderöver möter fjälltopparna Gilletsentjåkka, Tjarva och Skelden. I dalsänkorna finns inslag av enstaka granar bland den i övrigt dominerande björkskogen. Terrängen i sjöns närhet består av klippblock och stora stenar, vilka också präglar stränderna. På grund av den stora svårframkomligheten bedrivs sommarfisket i huvudsak från båt.

Värgarens kvadratyta omfattar cirka 1000 ha. Sjön är mycket långsträckt, cirka 1,5 mil, med en medelbredd någonstans vid 800 meter. Till sjön avbördas ett knappt tiotal småtjärnar på fjället, varav den största, Oratjaure, omfattar cirka 250 ha. Sjön avrinner via en kort strömsträcka till Lejaren, Lejarälvan och slutligen till Stora Blåsjön. I hela vattensystemet har tidigare funnits endast öring.

Redan 1956 uppläts Värgaren för allmänt sportfiske. Den möjligheten har utnyttjats av fiskare som söker avskildhet och inte värjer för en dagsmarsch på 13 km, oavsett om man nu startar från Storjola eller Härbergsdalen. Logi och båt har man sedan hyrt i Östra Värkarbygget.

Öringen i Värgaren är känd för god kampvilja och fin kvalitet. Vid en viss vattentemperatur på eftersommaren går den in på grundvatten och jagar nedfallande småkryp från strandbuskage och stenar, och bjuder då ett gott fiske. Öringar med en vikt upp till fyra kilo har förekommit.

Vintertid besökes sjön av ett begränsat antal sportfiskare, som pimplar öring. Fisket tillgår så att man håller pimpeln stilla så hugger öringen. Man kan ha flera hål med pimplar i. Ö.Värgarbygget bebotts av en enda person över vintern, vilken i huvudsak levte på jakt och fiske. I december 1969 avled denne, varefter bostaden vintertid endast besökes sporadiskt av förbiåkande samer. Sommartid befolkas den mera permanent.

När det stod klart att röding spritts till Värgaren, framstod det som naturligt att försöka lokalisera härstamningen. Merparten av rödingarna har fångats vid den s.k. Orikbäckens (Oratjaure) utlopp ungefär mitt på sjön. På nät har tagits en del röding i sjöns östra ända. De småbäckar som mynnar i denna del av sjön, kommer emellertid från små obetydliga tjärnar och kunde uteslutas i sammanhanget. I den mån fisk förekommer i vattnen är det småöring. Även i Oratjaure finns enbart öring. I sitt nedersta lopp sammanstrålar Orikbäcken med ett betydligt mindre utflöde från Darestjärnarna som är en samling småvatten på niohundrametersplatån.

Enligt ett rykte bland ortsborna skulle en insättning av röding ha skett i Darestjärnarna för tiotalet år sedan. Ryktet visste också berätta att renägaren Olle Klemetsson, Härbergsdalen, var den skyldige. Denne bekräftade också vid ett sammanträffande sommaren 1967 att han överfört såväl befruktad rödingrom som fullvuxna fiskar från den närbelägna sjön Friningen. Avståndet mellan dessa båda vatten är endast någon kilometer, men transporten blev ändå besvärlig genom den mycket höga nivåskillnaden, cirka 475 meter. Insättningsåret uppgavs av Klemetsson till 1956.

Vid tidpunkten för inplanteringen var Darestjärnarna fisktomma. Den branta utloppsbäcken har inte medgivit uppvandring av öring från Värgaren. Tjärnarna är fyra till antalet, med en totalareal av cirka tio hektar. Medeldjupet ligger mellan 3.5 - 4.0 meter. Maximalt har uppmätts 5.5 meter. Tillflödena består endast av några små rännilar, resten i form av bottenkällor.

Olle Klemetson uppger att Darestjärnarna uppvisade en rik tillgång på smådjur före fiskutsättningen. Detta var också drivkraften till insättningen. Rödingen växte mycket snabbt till att börja med, vilket Klemetsson kunde konstatera genom upprepade provfisken. Maximalt nådde rödingen en vikt omkring halvkilot. Han kunde också så småningom notera förekomst av en andra generation. I den vevan vid-

tog en stagnation i tillväxten hos den ursprungliga rödingen. Fisket med de konventionella varvsstorlekarna 18 - 20 v/a gav allt sämre utbyte, medan pimpelfisket vintertid lämnade goda fångster styckemässigt och gör så alltjämt. Kvalitén på rödingen har dock försämrats märkbart.

Någon påspädningsutsättning av röding har inte skett. Efterhand som rödingens fördrvärgning fortskred, förlorade Klemetsson intresset för tjärnarna. Nu är det flera år sedan han besökte dem för fiske.

Den röding som nu uppträder i Värgaren härstammar således från Friningen i Sjoutälvens översta lopp. Den mycket branta bäck som avrinner från Darestjärnarna torde knappast innehålla någon röding. Höga och vinkelräta fall förhindrar också invandring till Oratjaure. Förutom Värgaren äger nedströms liggande Lejaren numera också rödingbestånd. Här togs på nät den första rödingen sommaren 1968. Sjön Lejaren tillhör renbetesland i sin östra del och resten äges utav Svenska Cellulosa AB. Vattnet är inte öppet för allmänt sportfiske.

Trots fiskeristadgans utplanteringsbestämmelser har således här utförts en okontrollerad utsättning, vars verkningar för dagen är svår att överblicka. I allvarligaste fall kan rödingförekomsten i såväl Värgaren som Lejaren utvecklas till ett övertaligt dvärgbestånd. Sjöarnas topografi inbjuder faktiskt härtill. Likväl är det som skett en företeelse som lämnar utrymme för mycket intressanta limnologiska och biologiska studium. Det som i dessa sjöar håller på att hända är en kopia av vad som tiderna igenom försigtigt gått i våra fjällsjöar, när en fiskart vandrat in och etablerat konkurrens med den ursprungliga formen.

När det för lappväsendet stod klart att röding kommit in i Värgaren knöts omedelbart kontakt med sötvattenslaboratoriet för en gemensam uppföljning av utvecklingen. Samarbetet inleddes med ett provfiske sommaren 1967 i Värgaren, vilket sedan har upprepats efterföljande år, både i Värgaren och Lejaren. Utvecklingen kommer att följas även i fortsättningen.

Avsikten med fisket är i första hand att studera öringens uppträdande pelagiskt, samt i vad mån den invaderande rödingen tränger undan öringen. Även de båda fsskarternas matvanor kommer att studeras genom maganalyser. Undersökningen kompletteras med

fjällprov och otoliter, planktonprov, termistoserier och siktdjup. Provfisket utföres med skötar och nät av heldragen nylon. Beträffande skötarna sker avfiskningen av vattenskiktet 0-6 meter och 12-18 meter i Värgaren och i Lejaren 0-6 meter och 6-12 meter, på stationer som återkommer årligen. Om möjligt utföres provfisket vid samma datum år från år. Vittjning sker både morgon och kväll.

Även fisket med bottennät sker efter ett uppgjort och årligen likalydande schema. Här förekommer endast morgonvittjning. Nätstationernas belägenhet framgår av kartskissen, (fig. 1).

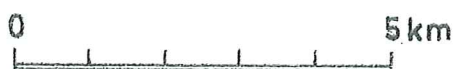
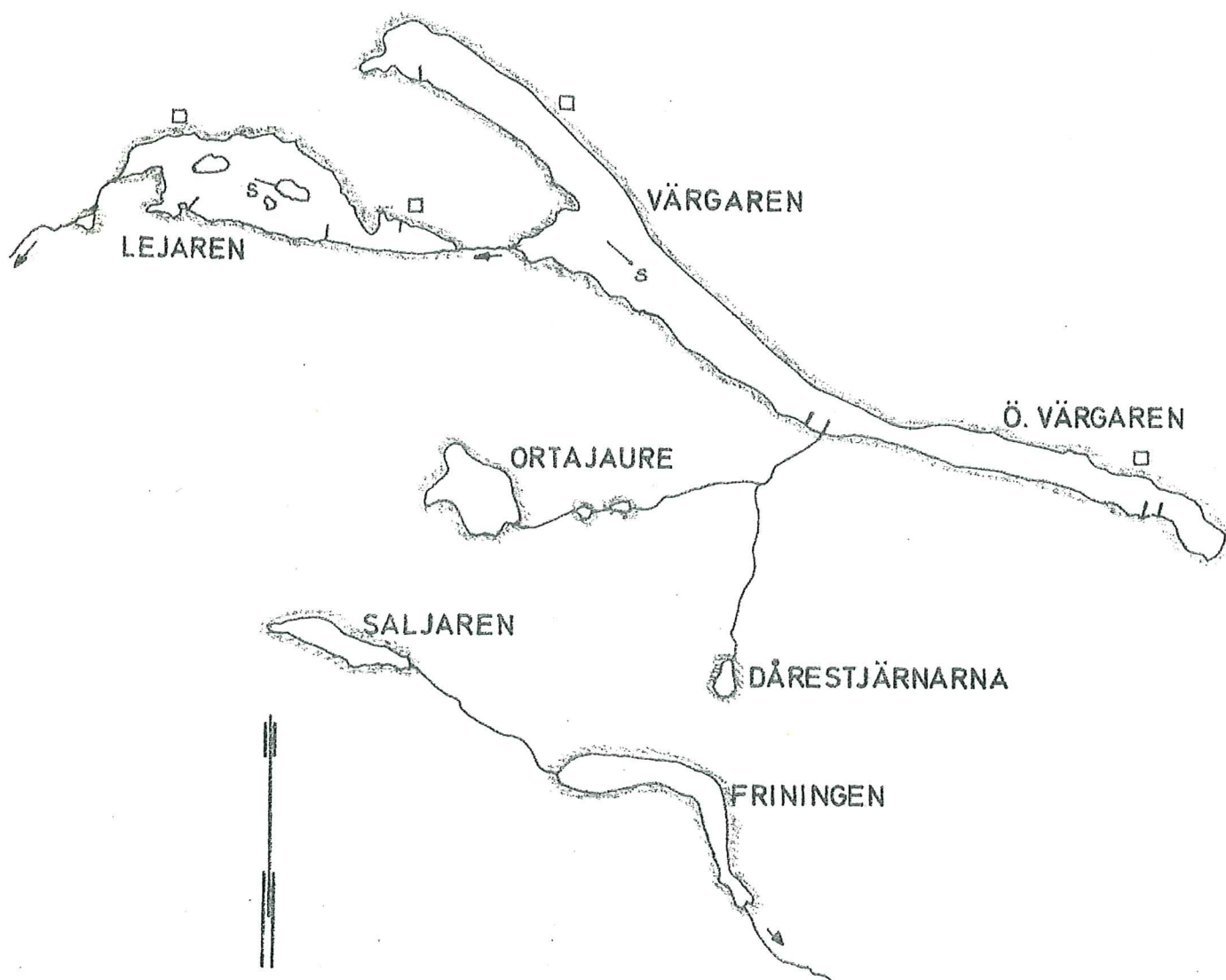
Sammanfattning.

Provfisket har verifierat påståendet om en pågående invadering av röding i Värgaren och Lejaren. Med en försiktig tolkning av fångstresultaten kan man påstå att denna invadering sker tämligen fort. Även samerna, som mera permanent lägger nät i sjöarna, bekräftar en stadig ökning av rödinginslaget i fångsterna. Däremot märker inte sportfiskarna så mycket av rödingförekomsten, enär deras fiske till huvudsaklig del bedrivs sommartid. På sikt kan dock ett ökat inslag av röding betyda en popularisering av pimpelfisket.

Den stora frågan är om rödingen kommer att tvinga öringen från pelagen in mot grundare vattenområden. Det är för tidigt att av provfiskeresultaten avläsa ens en tendens åt det hållet, även om det mesta talar för en dylik utveckling. De fångster som hittills noterats visar annars att rödingen företrädesvis upphåller sig på djupare vatten än öringen.

Kvaliteten på öringen har i alla tider betraktats som mycket god. Även rödingen är fet och "praktig". Förekomsten av mås oroar dock. Enligt uppgift är det först under de allra sista åren som fiskmåsar börjat uppträda i dalgången. Numera häckar åtminstone en måsfamilj på en av holmarna i Lejaren. 1968 iakttogs även en sillmås i en flock på 9 fiskmåsar i Värgaren.

VÄRGAREN OCH LEJAREN

S = station för skötfisket

Provfisket i Dårestjärn anno 1968.

Datum: 8/8

Bottennät: 4 st heldragen, 5 fot, varvantal 20, 24, 28 och 36 per aln.

T O T A L F Å N G S T

	20 v/a		24 v/a		28 v/a		36 v/a		Summa	
	st	kg	st	kg	st	kg	st	kg	st	kg
Röding	-		3	0.189	11	1.074	14	1.060	28	2.323
Medelvikt				0.063		0.097		0.076		0.082

Provfisket i Värgaren 1967.

Bottennät, 18 st, 5 fot, heldragen nylon. 12 - 36 v/a

Datum	Station	Fiskedjup	Vittjning	Öring	Röding		
9/8	1	1 - 17.6 m	MV	38	4.339		
10/8	11	1 - 10.5	MV	28	3.338		
11/8	111	1 - 21.3	MV	23	1.543	1	0.084
				89	9.220	1	0.084

Provfisket 1968.

Bottennät, 7 st, 5 fot, heldragen nylon. 12 - 36 v/a

6/8	1	1 - 17.0	MV	35	3.605	1	0.174
7/8	111	1 - 21.3	MV	12	0.631	1	0.090
8/8	11	1 - 10.5	MV	24	2.425		
				71	6.661	2	0.264

Provfisket 1969.

Bottennät, 7 st, 5 fot, heldragen nylon. 12 - 36 v/a

8/8	111	1 - 21.3	MV	7	0.479	1	0.073
9/8	11	1 - 10.5	MV	25	3.319		
10/8	1	1 - 17.6	MV	32	2.151	11	2.595
				64	5.949	12	2.668

Provfisket i Värgaren 1967.

Skötar, 8 st, 20 fot, ofärgad nylon. 12 - 60 v/a

Datum	Fiskedjup	Vittjning	Öring	Röding		
9/8	0 - 6 m	MV	14	1.733	1	0.145
"	"	KV	5	0.655	1	0.320
10/8	16 - 22	MV	6	0.238	1	0.129
"	"	KV	1	0.070		
11/8	34 - 40	MV				
			26	2.696	3	0.594

Provfisket 1968.

Skötar, 9 st, 20 fot, ofärgade heldragen nylon. 12 - 60 v/a

6/8	0 - 6	MV	13	1.368		
"	0 - 6	KV	5	0.564		
7/8	0 - 6	MV + KV x)	28	3.871	1	0.135
8/8	12 - 18	MV	1	0.050	2	0.245
"	12 - 18	KV			1	0.180
			47	5.853	4	0.560

x) Skötarna kunde p.g.a. hårt väder ej vittjas på morgonen.

Provfisket 1969.

Skötar, 9 st, 20 fot, ofärgade heldragen nylon. 12 - 60 v/a

8/8	0 - 6 m	MV	34	3.930		
"	"	KV	4	0.580		
9/8	"	MV	50	4.749	3	0.546
"	12 - 18	KV	3	0.288	1	0.126
10/8	"	MV	5	0.510	1	0.080
			96	10.057	5	0.752

Provfisket i Lejaren 1968.

Bottennät, 7 st, 5 fot, heldragen nylon. 12 - 36 v/a

Datum	Station	Fiskedjup	Vittjning	Öring	Röding
3/8	1	0.5 - 11.0	MV	44	5.262
4/8	11	0.5 - 15.0	MV	14	1.495
5/8	111	0.5 - 11.0	MV	19	3.515
				77	10.272

Provfisket 1969.

Bottennät, 7 st, 5 fot, heldragen nylon. 12 - 36 v/a

5/8	1	0.5 - 11.0	MV	32	3.083
6/8	11	0.5 - 15.0	MV	2	0.146
7/8	111	0.5 - 11.0	MV	38	5.545
				72	8.774

Provfisket i Värgaren 1969.

Översiktsnät, 2 st, 5 fot ofärgad heldragen nylon.

Datum	Fiskedjup	Vittjning	Öring	Röding
8/8	1 - 8 m	MV	7	1.087
"	8 - 9.5	KV		4 0.482
9/8	9.5-13.5	MV	1	0.090 10 0.486
"	13.5-17.5	KV	1	0.218 4 0.425
10/8	17.5-18.5	MV	1	0.065 5 0.387
"	18.5-21.5	KV		5 0.497
			10	1.460 28 2.277

Provfisket i Lejaren 1969.

Översiktsnät, 2 st, 5 fot ofärgad heldragen nylon.

5/8	0.5-10.5	MV	3	0.201
6/8	13 -18			
7/8	18 -18.5			
			3	0.201

MV = Morgonvittjning

KV = Kvällsvittjning